

Indigo is volop in de belangstelling. Begin 2013 weidde het Centraal Museum Utrecht een expositie aan onze spijkerbroek en allerlei historische facetten die met indigo te maken hebben. Ik was uitgenodigd verschillende indigoworkshops te geven en was daardoor in de gelegenheid de expositie een paar keer te zien. Een goede expositie, een museum waardig.

Het museum had twee schilderijen uit Italië geleend, eerder geëxposeerd door Canesso galerie in Lugano en Parijs van een onbekende schilder, inmiddels gedoopt tot „Master of Blue Jeans” door een Weense curator. Volgens experts en curators behorende tot de Napolitaanse School, geschilderd halverwege de 17de eeuw.

Eén schilderij laat een vrouw zien die tot de bedelstaf behoort. Zij draagt een lange rok die in de volksmond een spijkerrok wordt genoemd. Het andere schilderij verbeeldt een jongetje in spijkerjasje. Wat is nu zo bijzonder aan deze schilderijen? De spijkerrok en het –jasje lijken verbluffend veel op de tegenwoordige spijkerstof met de kenmerkende scheuren en rafels dat je haast moet geloven dat in die tijd plusminus 1650 - 1700 mensen spijkerjasjes en -rokken droegen.

Maar ik twijfel aan de echtheid van de schilderijen. Waarom die twijfel?

Spijkerstof zoals wij die kennen is geweven in de keperbinding. De schering bestaat uit indigo gekleurde katoen. De inslag uit ongeverfde katoen. De keperbinding kenmerkt zich door een schuine lijn die aan de achterkant (linker kant) van de spijkerbroek goed te zien is en levert daardoor een stevige en zware stof op.

Katoen is in onze tijd volop voorhanden maar in de 17e eeuw was dat niet het geval.

In de 17de eeuw maakte men wellicht in lichte mate gebruik van katoen maar kon niet worden gebruikt als schering op het weefgetouw omdat katoenen vezels te kort waren en daardoor niet sterk genoeg. Wanneer katoen al werd gebruikt was de schering in ieder geval linnen. Belangrijk is ook dat katoen, net als linnen, wol en zijde gesponnen moet worden. Voor de uitvinding van de eerste handspinnemachine met meer dan een spoel (8 in dit geval), de Spinning-Jenny rond 1760, werd er met één spoel gesponnen op het spinnenwiel. Dat betekent dat als je veel te spinnen katoen had rond 1650 er ongelooflijk hard en lang gewerkt moest worden om grotere hoeveelheden draad te spinnen. Dit kan

uiteraard in landen van herkomst zijn gebeurd maar vooraf aan het spinnen vindt ook het planten, oogsten, ontpitten van de zaden en afhaken van schutbladeren plaats en dat alles was handwerk. Waren er toentertijd genoeg plantages en mensen die dit handwerk (slavenarbeid) voor Europeanen deden? Stel dat op grotere schaal katoen in 1650 Europa binnenkwam dan moet dat toch heel erg duur zijn geweest. En wat duur was, was niet voorhanden voor het gewone volk zoals de bedelaarster op het schilderij.

Sterke katoenen draden die als schering konden worden gebruikt leerde Europa maken toen de Mule-Jenny in gebruik kwam rond 1779.

Daar komt nog bij dat spijkerstof met de kleurstof indigo geverfd is.

Indigo halen uit de bladeren is vakwerk. Om de kleurstof op grote schaal in die tijd (1600-1700) uit het blad te halen heb je veel ruimte, veel mensen, kennis en ervaring nodig. Voor de ontdekking van de nieuwe wereld werd in Europa het pigment gehaald uit de *Isatis tinctoria* (Wede) de enige plantaardige blauwleverancier die geschikt is in Europese klimaten. De ververs werden blauwververs genoemd en behoorden tot gilden die aan strikte regels gebonden waren. Het verven van stoffen in welke kleur dan ook was uiterst geheim!

Het indigo uit de *Indigofera tinctoria*, die ondanks veel pogingen tot cultivatie, niet gedijt in Europese klimaten, groeit voornamelijk in droge gebieden en wel tussen de kreeftskeerkring en steenbokkeerkring. Bovendien bleek dat de *Indigofera tinctoria* veel meer pigment per blad leverde en sneller donkerder wordt dan de Wede.

Echte Indigo is altijd een dure kleurstof geweest. Ook nu nog. Het klaarmaken van een indigokuip is nauwgezet werk. Het onderhouden van een kuip vraagt om ervaring net zoals het verven want alles is anders aan een indigokuip in vergelijking met andere plantaardige verfstoffen.

Iemand zei tegen mij nadat ik bovenstaande had uitgelegd: „Dan heeft de vrouw [bedelaarster op schilderij] vast bij het ‚17e eeuwse kledingdepot voor armen‘, de rok gekregen”.

Het is een flinke lap stof en de vraag is dan ook nog, als dit schilderij echt is, in hoeverre men in die tijd zo gul was zo'n grote, dure lappen weg te geven. Kijken we niet teveel met onze 21ste eeuwse ogen naar de 17de eeuw?

Waar ik verder moeite mee heb is dat de schilder geen naam heeft. Hij is anoniem. Is dat niet een klein beetje te gemakkelijk? Een anonieme schilder kun je geen ‚leven‘ geven.

Persoonlijk houd ik het op een publiciteitsstunt. Ongetwijfeld een hele goede.

Tijdens het beschouwen van deze schilderijen viel mij de meester vervalser Han van Meegeren te binnen, die een aantal Vermeers heeft vervalst, aan gerenommeerden wist te verkopen en later (1947) toegegeven heeft dat hij deze vervalst had, zodat hij een eventuele doodstraf kon ontlopen, althans volgens Museum Boymans van Beuningen maar de hele waarheid zal wel iets ingewikkelder liggen dan de korte videopresentatie die ik heb gezien.

In ieder geval, schilderijen nabootsen is een KUNST an sich. Geavanceerde onderzoekstechnieken laten je tegenwoordig snel door de mand vallen. Maar wat als een zogenaamde schilder letterlijk en figuurlijk geen naam heeft? Wat als de schilder heel goed op de hoogte is van de Napolitaanse school zoals in het geval van de Master of Blue Jeans? Wat als er tussenpersonen zijn die worden betaald om ...? Wat als?

Marijke Eken 2013/2014

Marijke is textielkunstenaar en plantaardig verver gespecialiseerd in indigo

Bronnen:

Florence Montgomery, Textiles in America, 1650 - 1870

Nathalie Rothstein, Woven Textile Design in Britain to 1750

Jeanne Balfour-Paul, Egyptian mummies to Blue Jeans

Catherine McKinley, Indigo, in search of the color that seduced the world